

Сліпчишин Л. Педагогічна підтримка творчого розвитку майбутніх робітників / Л.Сліпчишин // Четвертий український педагогічний конгрес : зб. наук. праць. – Львів : Сполом, 2014. – С.173– 179.

УДК 377.3:364–787/7

Лідія Сліпчишин

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ РОБІТНИКІВ

Сучасні соціально-економічні трансформації впливають на технологічні перетворення педагогічного процесу, коли змінюються всі компоненти педагогічної моделі відповідно до очікувань суспільства. Воно суттєво впливає на кожну людину, орієнтуючи її на роль творчої особистості. Така людина має змінити власну установку: з члена суспільства, який покійно виконує чужі вказівки, перетворитися на творчу особистість, що самостійно мислить, є ініціатором дії, свідомо розвивається. Ця зміна відбувається через установку учнів на творчість, яку педагоги формують в учнів під час навчально-виховного процесу, а наступність педагогічних впливів забезпечує її стійкість.

У професійно-технічному навчальному закладі стійка установка на творчість може стати домінантою в професійній мотивації учнів. У цьому контексті зростає вагомість професійного виховання, яке стимулює вирішення учнями задач, які сприяють розвитку професійно орієнтованої творчої особистості. Умовою такої трансформації є перетворення задачі виховання, поставленої педагогом, у власну задачу учня, а далі – у внутрішню мотивацію до самовиховання і саморозвитку. Зміни будуть викликані тим, що учні почнуть усвідомлювати себе як фахівця в професії, свою роль на виробництві, в результаті чого сформуються професійна і фахова компетентності. Для того, щоб обраний професійний напрям сприяв учневі самореалізуватися в діяльності, набути певного рівня компетентності, розвинути творчий потенціал, йому потрібна педагогічна підтримка, в тому числі й в творчих починаннях.

Вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури та досліджень показало, що проблема педагогічної підтримки розглядалась у різних аспектах: активної позиції людини та її прагнення до досконалості (М.М.Бахтін, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, М.К.Мамардашвілі); ролі творчості у формуванні власної долі (М.О.Бердяєв, В.В.Зеньковський); педагогічна допомога у реалізації потенціалів особистості (Ш.А.Амонашвілі, О.В.Бондаревська, О.С.Газман, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський, В.Ф.Шаталов). Проте проблема ролі педагогічної підтримки у підвищенні творчого потенціалу майбутніх робітників ще недостатньо досліджена.

Метою статті є виявлення науково обгрунтованих напрямів і засобів педагогічної підтримки розвитку творчого потенціалу майбутніх робітників.

Можливості людини зафіксовані у її свободі, яку дозволяє їй суспільство, а обмеження – у правах. У зв'язку з цим зросло психологічне навантаження на особистість, яка для свого захисту ініціює роботу тієї півкулі мозку (правої), що відповідає за емоції. Як показали дослідження Є.С.Кудрявцевої, в процесі творчості почергово ініціюється робота півкуль по створенню змістового та емоційного сюжетів, які розгортаються по-різному, але обидва спрямовані на те, щоб з'явився продукт творчості. Проте, якщо на ліву півкулю, яка відповідає за зміст мислення, впливає освіта, навчання (вплив яких є керованим), то в правій півкулі виникають проблеми емоційного характеру, пов'язані з самоконтролем при керуванні емоціями, що суттєво впливають на процес творчості: “збуджуюча” емоція починає творчий процес, а заспокійлива його закінчує [4, с.36]. Це актуалізує проблему формування емоційної компетентності особистості, виховання її емоційної півкулі. У навчальному закладі вона розв'язується педагогом, а в разі потреби підключається ще й психолог. Специфікою профтехосвіти є те, що цю роботу виконують викладач або майстер виробничого навчання відповідно на уроках теорії або на виробничому навчанні, здійснюючи педагогічну підтримку учнів.

Поняття “педагогічна підтримка” пов'язане з гуманізацією освіти. Стрижневими ідеями гуманізації освіти є: педагогічна підтримка; ідея

формування самості особистості через самоорганізацію, саморозвиток і самореабілітацію; громадянське виховання молоді. Концепція педагогічної підтримки була розроблена під керівництвом О.С.Газмана. Вона поглиблювала ідеї педагогічної взаємодії в системі “вчитель–учень”, висловлені свого часу А.С.Макаренком (який назвав підтримку педагога “паралельною дією”) та В.О.Сухомлинським. У процесі спільного визначення педагогом і дитиною її власних інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання проблем, що заважають зберегти власну гідність і самостійно досягати бажаних результатів в навчанні, самовихованні, спілкуванні, способі життя, О.С.Газман розумів педагогічну підтримку. На його думку, вектор педагогічної підтримки має спрямовуватися на розвиток самості, індивідуальності та унікальності особистості [2, с. 26]. Його розуміння підтримки конкретизується Т.В.Анохіною: педагогічна підтримка – це комплекс засобів, які допомагають дітям здійснити індивідуальний вибір у різних видах діяльності, кожна з яких має свої особливості [1, с. 64]. Одним з цих видів є творча діяльність, самореалізація в якій супроводжується труднощами й емоційними переживаннями. Успіх в творчій діяльності залежить від того, чи налаштований суб’єкт на подолання труднощів, чи вміє керувати власним емоційним станом.

Під труднощами розуміють перешкоди, подолання яких вимагає значних зусиль (фізичних чи розумових) [10, с.295]. В учінні труднощі виникають через невідповідність вимог діяльності та можливостей особистості (Н.Є Мойсеюк, П.І.Підкасистий). Як зазначає А.С.Смірнова, власний темп розвитку кожного студента (учня) потрібно оцінювати не лише у порівнянні з нормою, виявленою для більшості студентів, але відповідно до його власних минулих досягнень [9, с.206]. Ускладнення, які виникають у діяльності людини через дію чинників різного характеру (об’єктивних і суб’єктивних), потребують неоднакових зусиль для їх подолання. У різних видах діяльності труднощі можуть відрізнятися, оскільки кожен вид праці висуває певні вимоги до її суб’єкта, які стосуються не лише професійних вимог, але й до особистісних.

Особливим видом людської діяльності є творчість, яка пов'язана з наявністю або суперечностей, або проблемних ситуацій, або задач, що вимагають творчого підходу до розв'язку. Якщо подолання суперечностей чи розв'язок проблем мають особистісне значення, то людині необхідно прикласти вольові зусилля. Результативність прикладених зусиль залежить від того, як учень вміє “загальмовувати дію одних мотивів (через визначення пріоритетних дій), підсилювати інші (пріоритетні), мобілізуватися на подолання зовнішніх перешкод, перемогу над лінощами і втомою, сформуванню потребу в емоційному задоволенні від перемоги над собою” [8, с.17]. Необхідність педагогічної підтримки під час творчої діяльності учнів викликана потребою виробити в них стійку звичку доводити роботу до кінця, не пасувати перед труднощами, досягати поставлених цілей, здійснювати емоційну саморегуляцію.. Установка на такі якості особистості є умовою формування стійкого характеру.

За інформаційною теорією емоцій В.П.Симонова зв'язок між емоціями і ступенем ймовірності досягнення бажаного результату характеризує стан внутрішньої гармонії, який виникає в суб'єкта творчості після завершення процесу. Досліджуючи особливості творчої поведінки людей різних вікових категорій, А.Л.Галін виділив низку збалансованих відносин, яких потрібно добиватися в творчій роботі, оскільки вони найбільш прийнятні з психологічної точки зору: “свідома робота та увага до рухів підсвідомості; баланс цікавості до об'єкта пізнання та суб'єктивно-психологічного процесу творчості; взаємодоповнення спілкування та усамітнення; самооцінка з урахуванням думок спеціалістів; досягнення як основа подальшого руху вперед; повний і лаконічний виклад уявлень; основна лінія творчості та проби творчості в суміжних галузях” [3, с.92]. Порушення цих станів у бік переоцінки або недооцінки чинників призводить до виникнення труднощів різного характеру.

У результаті дослідження чинників впливу на реалізацію творчого потенціалу нами були виявлені дві групи труднощів, які виникають в учнів професійно-технічних навчальних закладів під час виконання творчих робіт.

Суб'єктивні. Відсутність або дуже низька мотивація учня займатися творчою діяльністю. Причин такого стану є багато: внутрішня неготовність займатися творчістю, відсутність мотивів та установок до творчості; низький рівень активації в навчальній діяльності, боязнь потерпіти невдачу, відсутність домагань, раціональне ставлення до професії (розгляд її як спосіб заробляння грошей), відсутність бачення шляхів професійної творчості, низька поінформованість про сьогодення та перспективи професії. Завдання педагогів налаштувати учнів на мотивацію успіху, розвивати мотиви домагань, активізувати пізнавальний інтерес до професії.

Недостатня розвинутість в учнів тих видів мислення, які тією чи іншою мірою використовуються під час творчого процесу (аналітичного, критичного, образного, евристичного). Брак умінь усвідомлено користуватися інструментами відповідного мислення викликає незадоволення, яке за певних умов може змінитися стадією фрустрації. Якщо це творча фрустрація [5, с.107], то її смисл полягає в тому, щоб особистість прийняти рішення, як чинити з труднощами, що виникли у неї на шляху до мети. Завдання педагога підштовхнути учня до вибору правильного рішення.

Недостатній розвиток емоційно-вольової сфери. Якщо було прийнято рішення продовжувати роботу, то в подальшому це вже передбачає виявлення особистістю вольових якостей. Роль педагога полягає в тому, щоб спочатку учень відважився на таке рішення, а в подальшому воно має прийматися ним з розумінням необхідності доводити справу до логічного засершення. Таким чином виробляється стійкість у позиціях і уміннях особистості.

Об'єктивні. Педагоги недостатньою мірою володіють сучасними знаннями щодо методики організації творчої діяльності учнів. По–перше, це стосується правильного вибору методичних систем, які виводять на творчу діяльність учнів. По–друге, педагоги є носіями конкретних програм, в яких відсутня критична маса інформації для творчої діяльності учнів. Від бажання і готовності педагогів залежить, як вони її нададуть учням (варіативність способів передачі). По–третє, важливим є стиль спілкування педагога з учнями,

коли той відчуває перепони на шляху до мети. По-четверте, шаблонність підходів до розуміння умов для творчої діяльності. Шаблонність виявляється в тому, що причину невдач учнів шукають у відсутності здібностей, необхідного запасу знань, вміння самоорганізації, умов для розкриття потенціалу тощо.

На нашу думку, важливо пам'ятами про парадокс стосовно емоційних чинників впливу на бажання творити, який дає можливість поділити учнів на три категорії за природою установки на творчість: бажання творити як шлях до самореалізації свого таланту, отримати насолоду від досягнення мети; бажання творити всупереч думок інших про потенційні можливості учня до неї, від його страху бути аутсайдером; творити, щоб таким чином надати смислу своєму життю і відсутності нормальних взаємовідносин з іншими.

Педагогічна підтримка розвитку творчого потенціалу майбутнього робітника нами розглядається як важливий чинник саморозвитку особистості в професійній сфері. Вона має розгортатись у різних напрямках. У ході педагогічного процесу необхідно орієнтувати учнів на сприймання себе в професії, що дозволить пробудити в них професійний інтерес та бажання спілкуватися в професійному плані. Спілкування має відбуватися не лише в навчальному закладі (теорія і виробниче навчання, урочна і позаурочна діяльність), але й за межами, що підвищує кількість точок контакту з сферою професійної діяльності. Необхідно збагачувати емоційно-ціннісно-мотиваційну сферу особистості учнів та розвивати в них позитивне ставлення до професійної творчості.

Аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку, що умови, в яких перебігає педагогічний процес, групуються навколо трьох складових освітнього середовища: процес, педагог, учень (студент). У цьому ланцюжку найбільш значущим компонентом є педагог, оскільки він забезпечує реалізацію педагогічних умов. Для цього він має усвідомлювати: значення сучасних вимог виховання та творчого розвитку особистості учнів не лише для суспільства, але й для їхнього життя; необхідність розвитку власних особистісних рис; удосконалення методи навчання.

Г.А.Рудик і Є.І.Рудик запропонували схему модернізації педагогічного процесу, в якій основний компонент (або процес, або педагог, або учень) розглядаються на різних за глибиною рівнях (першого, другого і третього порядків) [7, с.120-121]. Це означає, що синергічний вплив можна трактувати теж на таких рівнях. Оскільки компонент педагогічного процесу “педагог” є провідним, то розглянемо, в якому напрямі має викладач (майстер) реалізувати педагогічну підтримку творчого розвитку майбутнього робітника.

Основними напрямками педагогічної діяльності є: визначення цілей, проектування та організація, які розгалужуються на рівнях ієрархічно нижчого порядку. Визначення цілей педагогічної діяльності: володіння базовими, професійними і соціальними компетенціями. У контексті творчого розвитку майбутніх робітників ці компетенції мають бути орієнтовані на знання, вміння та відношення стосовно творчої діяльності людини, зокрема й професійної творчості. Проектування: педагог проектує власну педагогічну діяльність таким чином, щоб у результаті педагогічного впливу в учнів з’явилися необхідні якості (пізнавальний інтерес, прагнення задовольнити пізнавальну активність, потреба у самовираженні, орієнтація на успіх в навчальній і творчій діяльності, вміння спілкуватися з різними категоріями людей – однолітками, старшими, педагогами, батьками). Організація: визначає вміння педагога вибрати більш ефективну форму творчої роботи учнів (індивідуальну, в малих групах чи в колективі). Вибір форми залежить від орієнтації педагога на стратегічну мету: переведення учнів на самостійний рівень, коли автоматично буде здійснюватися самоорганізація, самонавчання і саморефлексія.

Ефективність педагогічної підтримки творчого розвитку особистості залежить від комплексу умов, як можна поділити на дві групи. *Об’єктивні* умови мають всезагальне значення, адже вони діють незалежно від людини. До них належать: готовність педагога до організації поступового розвитку творчих здібностей майбутніх робітників (протягом періоду навчання в навчальному закладі); визнання творчих здібностей провідними в начальному процесі; варіативність форм творчої діяльності; збагачення змістової частини

педагогічного процесу знаннями про творчість; дотримання наступності форм участі учнів у творчій діяльності. Суб'єктивні умови пов'язані з особистістю того, хто здійснює діяльність. У контексті творчого розвитку до них відносять: виявлення педагогом особливостей індивідуального творчого потенціалу кожного учня; забезпечення особистісно орієнтованого підходу до кожного учня; сприяння формуванню і розвитку мотивації до творчості й професійної зокрема; створення творчої атмосфери; підтримка впевненості учня в успішній самореалізації; формування вміння адекватної самооцінки власної діяльності; розвиток особистісної рефлексії учнів.

Для набуття стійкого характеру бажання в учнів творити необхідно, з одного боку, активізувати творчі сили особистості, а з іншого – підтримувати найменшу спонуку до творчості.

В організації педагогічної підтримки виділяють такі етапи діяльності педагога: діагностичний, пошуковий, проектний, діяльнісний та рефлексивний [6, с.478–479]. На основі запропонованих етапів, розглянемо зміст педагогічної підтримки подолання труднощів в творчій роботі учня: *діагностичний* – виявлення і фіксування факту наявності труднощів; *пошуковий* – спільний пошук причин виникнення труднощів та визначення їх наслідків, якщо вони залишаться і надалі, або після їх усунення); *проектувальний* – проектування дій педагога та учня щодо подолання труднощів; *діяльнісний* – самостійна робота учня у напрямі подолання труднощів; *рефлексивний* – спільне обговорення разом з учнем результативності попередніх дій з усунення перепон, прийняття рішення щодо продовження пошуку вирішення проблеми у вибраному напрямі, або її переформулювання. Кожен з етапів має свою мету, методи і орієнтує на певний результат. Варто звернути увагу учнів на період “відстоювання” думки.

Отже, розкриття творчого потенціалу учнів неможливо уявити від без фахової підтримки педагогів, яка має бути спрямована на його актуалізацію і вироблення стійкого бажання (вміння) творити. Значущість педагогічної підтримки учнів професійно-технічних навчальних закладів визначається тим, що професійно орієнтована творчість нерозривно пов'язана з досягненням у

майбутньому високого рівня професійної майстерності. У сучасних умовах творчість розглядається як вагомий інструмент професійної адаптації, тому необхідно постійно удосконалювати методи педагогічної підтримки учнів взагалі і до подолання труднощів у творчій діяльності зокрема. До подальшого дослідження педагогічної підтримки відносимо вивчення її методів і форм, особливостей методичної системи, що спрямована на творчу діяльність учнів. в кращих педагогів системи професійно-технічної освіти.

Література

1. Анохина, Т.В. Педагогическая поддержка как реальность современного образования // Классный руководитель. 2000. № 3. С. 63–81.
2. Газман, О.С. Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века // Классный руководитель. 2000. № 3. С. 6–33.
3. Галин, А.Л. Психологические особенности творческого поведения / А.Л.Галин. – Новосибирск : Новосиб. гос. ун-т, 2001. – 232 с.
4. Кудрявцева, Э.С. Творчество и общество / Э.С.Кудрявцева // Инженер. Технолог. Рабочий. – 2006. – № 7 (67). – С.36–38.
5. Любарт, Т. Психология креативности : учебное пособие / Т. Любарт, К. Муширу, С. Торджман, Ф. Зенасин ; пер. с фр. [Д. В. Люсин]. – М. : Когито-Центр, 2009. – 215 с.
6. Мойсеюк, Н.Є. Педагогіка : навч. посібник / Н.Є.Мойсеюк. – 4-е вид., доп. – К. : [б. в.], 2003. – 615 с.
7. Рудик, Г.А. Дискурс о модернизации современного образования / Г.А.Рудик, ЭЕ.И.Рудик // Садыковские чтения: проблемы и пути внедрения инновационных технологий в образовательное пространство : материалы междунар. науч.–практ. Конференции (26–28 сентября 2013 г.). – Алматы : КазНПУ им.Абая, 2013. – С.120–121.
8. Сліпчишин, Л. Виховання творчої волі учнів ПТНЗ у процесі професійної підготовки / Л.Сліпчиши // Розвиток професійно-технічної освіти на регіональному рівні: проблеми, рішення, перспективи : тези X педагогічних читань пам'яті В.П.Жука (29 листопада 2011 р., м.Львів) / НАПН України,

ЛНПЦ ПТО НАПН України, відділ управління в системі ПТО. – Львів : [ФОП Корпан Б.І.], 2011. – С.17–18.

9. Смирнова, А.С. “Трудности в учении” и “педагогическая поддержка” как категории педагогики высшей школы / А.С.Смирнова // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – Вып. 302. – С.205–207.

10. Трудність //Словник української мови. Том десятий. – [В 11 тт.]– К. : Наукова думка, 1979. – С.294.